

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

І. Ф. Рій

Визначені основні чинники впливу на ефективність використання земельних ресурсів та підвищення інвестиційної привабливості землекористування в сільському господарстві. Запропоновано алгоритм визначення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві. Обґрунтовані заходи та рекомендації щодо підвищення еколого-економічної ефективності землекористувань та умов інвестиційної привабливості на землях сільськогосподарського призначення.

Ключові слова: земельні ресурси, ефективність, інвестиційна привабливість, землекористування, сільське господарство.

Постановка проблеми. Ефективність економічного механізму регулювання раціонального сільськогосподарського землекористування залежатиме від того, наскільки об'єктивно буде визначено екологічну політику суб'єкта господарювання [10, С.217]. Тому в період підвищеної конкуренції в аграрному секторі економіки еколого-економічна ефективність використання земельних ресурсів є основним критерієм на основі якого формуються інвестиційна привабливість сільськогосподарського землекористування. У зв'язку з цим постає питання теоретико-методичне забезпечення аналізу еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів та шляхів її підвищення з метою формування інвестиційної привабливості землекористування в сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі визначення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів присвячені наукові праці таких відомих вчених, як В. Андрійчука, Г. Гуцуляка, Д. Гнатковича, В. Горлачука, О. Корчинської, П. Саблука, А. Сохничя, В. Трегобчука, А.Третьяка, І. Розумного, М. Федорова та інших. Результати їх досліджень охоплюють широке коло питань зазначеної проблеми, проте авторами не приділено належної уваги інвестиційним аспектам землекористувань в сільському господарстві.

Постановка завдання. Подальше передбачає формування теоретичного обґрунтування та практичної реалізації. З огляду на викладене, у статті поставлено завдання обґрунтувати шляхи формування інвестиційної привабливості землекористування на основі підвищення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічна ефективність пов'язана з необхідністю охорони природи, відтворення і раціонального використання природних ресурсів; вона проявляється, насамперед, через вплив землевпорядних заходів на довкілля і характер використання землі. Тут першочергове значення мають екологічна стабільність території, рекультивація земель, їх захист від ерозії, здійснення природо- і земле-охоронних заходів [8].

Алгоритм визначення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів подано на рис. 1.

Рис. 1. Алгоритм визначення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві*

*дослідження автора.

Екологічні проблеми раціонального землекористування можуть бути вирішеними лише в тому випадку, коли екологічний імператив знайде своє відображення в рамках оновленого інституціонального середовища. Втім проведений аналіз існуючої законодавчої бази щодо володіння, користування та розпорядження землею дає можливість зробити висновок, що перетворення в системі землекористування не мають чіткої, цілеспрямованої еколого-орієнтованої мети. Тому й виникає необхідність побудови цільового економічного механізму впливу на різноманітних власників землі, щоб вони мали можливість ставити собі за мету отримання прибутків від еколого-орієнтованої діяльності в довготерміновій перспективі, закріплених у системах оподаткування, кредитування, субсидування, а також відповідної правової бази [11].

Загалом, еколого-економічна ефективність використання земельних ресурсів характеризується взаємозв'язаними економічними, соціальними та екологічними завданнями, які полягають в раціональному їх використанні, а також необхідності

Вісник Сумського національного аграрного університету

Серія «Економіка і менеджмент», випуск 5 (64), 2015

залучення фінансових, трудових та інших матеріальних ресурсів.

Вдосконалення еколого-економічного стану земельних ресурсів сьогодні варто, значну увагу звернути на:

- показники планування та прогнозування раціонального використання земельних ресурсів. Людина нині вже навчилася контролювати певні чинники природи (за винятком тих, які мають глобальний, стихійний чи катастрофічний характер, наприклад, землетрус, вибухи вулканів, повінь, посуха), усе більше впливаючи на неї, а тому на сучасному етапі є реальним ефективне планування стану еколого-економічної ситуації земельних ресурсів та його практичний контроль. Ураховуючи обґрунтовані розрахунки показників питомої землеємності, можна прогнозувати раціональне використання та забезпечити охорону земельних ресурсів. Варто вивчати систему багатоваріантності показників прогнозування, що забезпечить радикальне поліпшення використання земельних ресурсів;

- формування сучасної інформаційної бази, яка б забезпечувала показники стану екології земельного фонду та відповідадала міжнародним стандартам;

- створення реєстру, постійно діючого моніторингу суб'єктів господарювання;

- запровадження критичної оцінки ризику і небезпеки використання земельного фонду. Порушення природоохоронних нормативів повинно каратися системою штрафів, додатковими податками чи взагалі позбавленням права користування земельною ділянкою [9, с. 135].

На рівень ефективності використання земе-

льних ресурсів у сільському господарстві впливає ряд чинників сталого та змінного характеру (рис.2). Урахування еколого-економічних чинників в умовах ринкових перетворень щодо раціонального використання земельних ресурсів власниками та землекористувачами можливе шляхом визначення способів ефективного використання земель за цільовим призначенням та обов'язкових заходів щодо запобігання негативного впливу на природну родючість ґрунтів [7, С.5].

Зазначимо, що ефективне використання земельних ресурсів у сільському господарстві є однією з передумов нарощення економічного потенціалу галузі, а тому вивчення чинників впливу на даний процес є постійним та потребує особливої уваги як науковців так і керівників агропідприємств.

Ефективне землекористування має забезпечити природоохоронний, ресурсозберігаючий і відновлювальний характер використання земельних ресурсів. Вимоги раціонального землекористування передбачають реалізацію наступних заходів:

- для приведення у відповідність біологічних особливостей рослин з виробничим і територіальними властивостями земель необхідно найкращим чином розмістити посіви і сформувати сівозміни з урахуванням якості угідь, їх розташування, конфігурації тощо;

- з метою забезпечення не лише ефективного використання родючості ґрунтів, але і його піднесення слід використовувати технології, які б враховували особливості конкретної ділянки ріллі;

- необхідно здійснити комплекс ресурсозберігаючих та природоохоронних заходів і впроваджувати екологічно чисті технології.

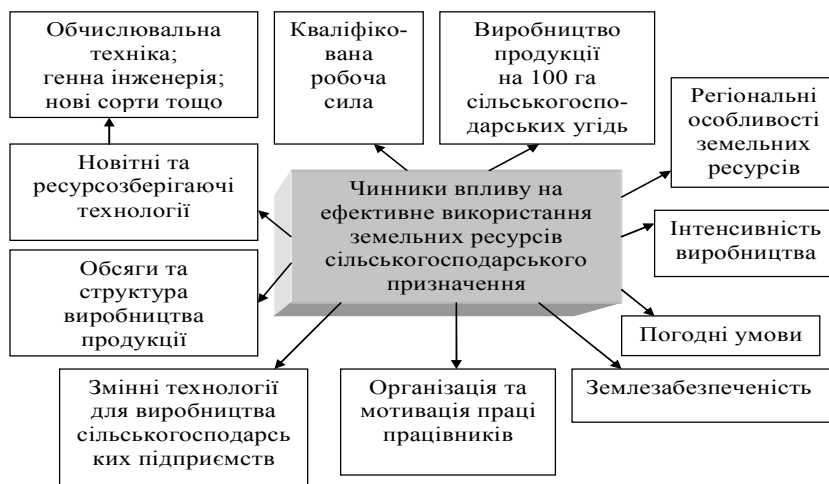

Рис. 2. Основні чинники впливу на ефективність використання земельних ресурсів

*дослідження автора.

У ефективному використанні землі зацікавлений не лише її власник чи землекористувач, а й усе суспільство [5].

Раціональне природокористування у сільському господарстві починається з організації території – створення оптимізованого агроландшафту з екологічно та економічно обґрунтованим і доці-

льним співвідношенням сільськогосподарських угідь, лісових насаджень, земель захисного та природоохоронного призначення [2].

Для досягнення раціонального природокористування та збереження природно-ресурсного потенціалу країни в умовах інтеграції України до ЄС з метою формування конкурентоспроможної

економіки з урахуванням екологічного аспекту, на думку Мартинюк І.В., необхідне впровадження наступних заходів співробітництва України з ЄС у сфері охорони навколишнього середовища в напрямках зміни законодавства, розширення регіонального співробітництва із країнами сусідами впровадження Кіотського протоколу з питань зміни клімату впровадження коригуючих податків та субсидій застосування методу реалізації прав на забруднення природного середовища тощо [6].

Вважаємо, що механізм використання, відтворення і охорони земельних ресурсів сільськогосподарського призначення повинен базуватися на принципах, які полягають у раціональному природокористуванні, досягненні економічної ефективності та відшкодуванні збитків.

При цьому доцільно враховувати чинники підвищення еколого-економічної ефективності землекористування.

Основні чинники підвищення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення подано на рис. 3.

Рис.3. Чинники підвищення еколого-економічної ефективності земельних ресурсів сільськогосподарського призначення
*дослідження автора.

Врахування чинників еколого-економічного напрямку земельних ресурсів сільськогосподарського призначення є необхідним для підвищення раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу, забезпечення умов існування суспільства та отримання матеріальних благ, зменшення шкідливих наслідків людської діяльності.

Загалом, вважаємо, що еколого-економічна оцінка ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві можлива в умовах багатовекторного підходу, що характеризується низкою чинників: рівнем економічного та екологічного природокористування, особливостями кліматичних умов, масштабів антропогенного навантаження на навколишнє середовище, рівня вкладення інвестиційних ресурсів тощо.

Враховуючи можливість людини, вона може втручатись та впливати на процеси природного напрямку. Наприклад, при внесенні органічних добрив можна підвищити врожайність культур, застосування інноваційної діяльності призводить до збільшення обсягів виробництва тощо. При цьому можуть відбуватися зміни в отриманих результатах, при чому вони можуть бути як позитивними так і негативними. Зміни у посівних площах, виробництві та урожайності сільськогосподарських культур подано в таблиці 1.

За 2010-2013рр. у сільськогосподарських підприємства Львівської області збільшилися посівні площі основних сільськогосподарських культур: перше місце посідає площа соняшнику, яка зросла у 144 рази. Це зумовлено кількома причинами: по-перше, де росте соняшник, там відсутні такі хвороби рослин, як біла та сіра гниль, фомопсис та не росте вовчок; по-друге, необхідність його використання у сівозмінах, оскільки вони забезпечують не тільки підвищення урожайності олійних культур, але й поліпшують якість отриманої продукції; по-третє, Україна посідає одне з перших місць серед експортерів олії. Основними факторами, які можуть зумовити зміну розміру посівних площ та їх структури, є:

- метеорологічні умови аналізованого періоду (вимерзання або випрівання озимих, градобій, видування бурю, недостатня сума активних температур, що впливає на формування врожаю певних культур і на їх використання за призначенням – наприклад, при недозріванні кукурудзи на зерно її скошують на силос);

- загибель посівів від хвороб, шкідників і бур'янів (якщо немає можливості пересіяти аналогічними культурами);

- зміна потреб у певній продукції, що зумовлюється зниженням попиту на продукцію підприємства тощо;

- різке збільшення виробництва продукції певної культури в результаті меліорації земель, внесення підвищених норм добрив та проведення інших заходів, що сприяли значному підвищенню врожайності;

- погіршення забезпеченості господарства певними виробничими ресурсами (наприклад, недостатня забезпеченість трудовими ресурсами зумовлює зменшення площі під трудомісткими культурами, збільшення надходження комбікорму з державних ресурсів – основа для зменшення площі під фуражними зерновими культурами тощо) [1].

Таблиця 1

Динаміка економічної ефективності використання земельних ресурсів у Львівській області

Культури	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Посівні площі основних сільськогосподарських культур, тис. га					
Зернові і зернобобові культури	250,0	266,3	289,9	302,9	303,7
Цукрові буряки (фабричні)	14,0	17,3	19,4	16,3	15,8
Соняшник	0,1	1,1	2,6	8,1	14,4
Картопля	95,1	96,5	97,1	94,6	95,2
Овочі відкритого ґрунту	22,9	24,5	24,7	24,3	24,4
Кормові культури	108,4	107,0	105,3	100,7	97,2
Виробництво основних сільськогосподарських культур, тис. ц					
Зернові і зернобобові культури	6226,5	9616,0	10656,6	11861,2	14218,9
Цукрові буряки (фабричні)	5295,1	6737,5	8344,7	6537,4	7808,2
Соняшник*	2,1	17,5	48,3	184,6	288,5
Картопля	12587,9	18248,6	10307,7	15734,2	17089,3
Овочі відкритого ґрунту	4118,9	4696,3	4707,1	4567,0	4800,4
Кормові культури	901,1	910,5	939,2	973,0	990,4
Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц з 1 га зібраної площі					
Зернові і зернобобові культури	25,8	36,5	37,1	39,5	47,0
Цукрові буряки (фабричні)	380	391	431	400	495
Соняшник*	16,8	15,3	18,6	22,7	20,3
Картопля	133	189	189	166	180
Овочі відкритого ґрунту	181	191	191	187	196
Кормові культури	69,6	71,5	73,2	75,4	77,4

*у вазі після доробки

З таблиці видно, за період 2010-2013рр. у сільськогосподарських підприємства Львівської області зросла урожайність всіх основних культур: зернових і зернобобових культур – на 82,2 %, цукрових буряків – на 30,3%, соняшнику – на 20,8%, картоплі – на 35,3%, овочів відкритого ґрунту – 8,3%, кормових культур – 11,2%.

За результатами досліджень виявлено, що виробництво основних сільськогосподарських культур в Україні за 2010-2013 рр. зросло на 63%, а у Львівській області у 2,3 раза. За досліджуванний період у Львівській області майже у два раза зросли обсяги виробництва озимої та ярої пшениці, та у 5.6 раза – обсяги озимого ячменю.

ВИСНОВКИ

Основними шляхами підвищення еколого-економічної ефективності використання сільськогосподарських земель та підвищення інвестиційної привабливості землекористувань є раціональна організація виробництва, розробка та впровадження правильних сівозмін, використання ґрунтозахисних системи землеробства, практичне використання екологічно безпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур тощо. Загалом, використання всіх вищевказаних заходів націлені на підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств та раціональне використання земельних ресурсів. Одним з основних шляхів піднесення сільського господарства в Україні є поліпшення використання землі, яке передбачає такі заходи:

- підвищення врожайності орних земель; використання ґрунтових мікроорганізмів для створення структурних,

- високорозвинених і водночас стійких до ерозії ґрунтів;

- збереження фонду продуктивних земель і повне відновлення угідь, порушених гірничими виробітками; к

- компенсацію втрат продуктивних сільськогосподарських угідь завдяки впровадженню найоптимальніших сівозмін;

- проведення комплексу ґрунто-охоронних заходів, зокрема організаційно-господарських, агротехнічних, агро-меліоративних, для підвищення родючості грантів.

Виходячи з нових реалій української економіки, необхідно апробувати на практиці науково-методичний підхід до формування системи підвищення інвестиційної привабливості земель сільськогосподарського призначення, яка могла б стати основою підвищення привабливості землі. На наш погляд, в основі методів економічного регулювання залучення інвесторів у використання земельних ресурсів повинен лежати підхід до землі як частини національного багатства (з притаманною йому характеристикою обмеженості, невідтворюваності, унікальності земельних ресурсів у системі відтворення національного багатства).

Отже, неабияку роль у розвитку сільськогосподарського виробництва має еколого-економічний стан земельних ресурсів, який щорічно погіршується викидами та забрудненням навколишнього середовища. Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є дослідження впливу чинників на рівень екологічної та економічної ефективності земельних ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Аналіз причин зміни посівних площ і урожайності сільськогосподарських культур [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credobooks.com/analiz-prichin-zmini-posivnix-ploshh-i-urozhajnosti-silskogospodarskix-kultur>
2. Бутенко Є. Наукові засади раціонального використання земель сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах [Електронний ресурс] / Є. Бутенко, Ю. Негрій. – Режим доступу : <http://www.lnau.lviv.ua/lnau/attachments>
3. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
4. Дорош О. Економічні методи вдосконалення управління землекористуванням в Україні [Електронний ресурс] / О. Дорош, Н. Третяк – Режим доступу: <http://economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2011/Dorosh.pdf>.
5. Манзій О.П Стратегія ефективного використання земельних ресурсів у сільському господарстві [Електронний ресурс] / Манзій О.П. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66744>.
6. Мартинюк І.В. Державне регулювання природокористування як елемент ефективного розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / Мартинюк І.В. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/>
7. Сердюк А. М. Еколого-економічні та агрокліматичні чинники агропромислового виробництва [Електронний ресурс] / А. М. Сердюк. – Режим доступу: <http://www.vportal/soc-Cum/uDpu/Geograf/2007-V/Part4c.5>.
8. Тихенко Р.В. Проблеми формування оцінки ефективності землеустрою [Електронний ресурс] / Тихенко Р.В. – Режим доступу : <http://www.btsau.net.ua/sites/default/files/tezy/Tezy%20Ekonom.pdf>.
9. Третяк А. М. Теоретичні основи землеустрою / А. М. Третяк. – К.: ІЗУ УААН, 2002. – 151 с.
10. Фостолович В.А. Економічний механізм раціонального використання та охорони земельних ресурсів / В.А. Фостолович, Л.В. Приймак // Збірник наукових праць ВНАУ. – №4 (70). – Том 2. – 2012. – С. 212-217.
11. Шашула Л.О. Управління земельними відносинами в Україні : деякі підходи / Л.О. Шашула // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 624-631.

Рий И.Ф. Эколого-экономическая эффективность и инвестиционная привлекательность землепользования в сельском хозяйстве

Определены основные факторы влияния на эффективность использования земельных ресурсов и повышение инвестиционной привлекательности землепользования в сельском хозяйстве. Предложен алгоритм определения эколого-экономической эффективности использования земельных ресурсов в сельском хозяйстве. Обоснованные меры и рекомендации по повышению эколого-экономической эффективности землепользования и условий инвестиционной привлекательности на землях сельскохозяйственного назначения.

Ключевые слова: земельные ресурсы, эффективность, инвестиционная привлекательность, землепользование, сельское хозяйство.

Riy I. Ecological-economic efficiency and investment attractiveness land use in agriculture

Identified key factors influencing the efficiency of land use and increase the investment attractiveness of land in agriculture. An algorithm is proposed determining the environmental and economic efficiency of land use in agriculture. Reasonable measures and recommendations to improve the environmental and economic efficiency of land use and conditions of investment attractiveness on agricultural lands.

Keywords: land resources, efficiency, investment attractiveness, land use, agriculture.

Дата надходження до редакції: 13.02.2015

Рецензент: д.е.н., доцент Дребот О.І.

УДК 338.48

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В. С. Король,

В. В. Стефінін

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті розглядаються питання екологічної безпеки в контексті сталого розвитку. Піднімаються проблеми раціонального природокористування та охорони довкілля. Визначено чинники,